

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Analýza vybraného kritického subkulturního hnutí a jeho
postoje vůči současným západním společnostem –
Freeganismus**

Michal Osvald

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická
Katedra politologie a mezinárodních vztahů
Studijní program Politologie
Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

**Analýza vybraného kritického subkulturního hnutí a jeho
postoje vůči současným západním společnostem –
Freeganismus**

Michal Osvald

Vedoucí práce:

Mgr. Jiří Mertl

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Obsah

1. ÚVOD	1
2. SUBKULTURA.....	2
3. CHARAKTERISTIKA A ROLE FREEGANISMU	4
4. IDENTITA	9
4.1 Identita freeganů.....	9
4.2 Strategie uplatňované freegany	11
4.2.1 Dumpster Diving.....	11
4.2.2 Squatting	14
4.2.3 Food not bombs.....	17
4.2.4 Veganství	19
4.2.5 Guerilla Gardening	22
4.2.6 Výměnný obchod a sdílení zboží	24
4.3 Recepce Freeganismu z pozice majoritní společnosti	25
5. RELEVANCE FREEGANISMU	27
5.1 Konzumní kultura	27
5.2 Snaha freeganismu nahradit konzumerismus alternativním kódem	33
6. ZÁVĚR.....	36
7. PŘEHLED POUŽITÉ LITERATURY.....	38
8. RESUMÉ.....	41

1. ÚVOD

Ve své bakalářské práci se budu věnovat, veřejnosti nepříliš známé subkultuře – freeganismu. Pro subkultury je charakteristické, že se vymezují vůči dominantní kultuře odklonem od jejich myšlenkových, kulturních a politických hodnot, navenek se zejména projevují odlišným životním stylem. Pojem freegan se objevil v 90. letech jako součást enviromentálních a antiglobalizačních hnutí, přičemž označuje lidi, kteří odmítají participovat na dominantní konzumní společnosti. Freegani se neúčastní trhu a využívají produkty lidské činnosti, které by se jinak vyhodily a již dále by nebyly využívány. Ve své filozofii kritizují propastný rozdíl mezi zeměmi severu, kde vzniká přebytek, který se z velké části vyhazuje, a na druhé straně zeměmi jihu, kde lidé umírají na nemoci způsobené hladem a chudobou. Dále upozorňují, že koupě jakéhokoli produktu v ekonomickém systému, kde zisk zastínil základní etické principy má zničující dopady, kterých si nejsme ani vědomi. Na základě těchto myšlenek freegani konstruují svým jednáním specifickou kulturu, k čemuž využívají zejména *dumpster diving*, *guerilla gardening*, výměnný obchod, šetření vodou, znovu využívání starých věcí atd.

V České republice neexistuje žádný ucelený výzkum této subkultury, existuje pouze několik dílčích výzkumů (např. stať v *Sedmé generaci*), lze tedy říci, že v českém prostředí je tomuto fenoménu věnováno minimálně pozornosti. V zahraničí je situace odlišná, byly zde provedeny výzkumy jak z perspektivy sociologické, politické, antropologické, tak například i z hlediska právního. Vzhledem k nedostatku relevantní české literatury k tomuto tématu, budu při psaní této práce využívat zejména zdroje zahraniční, dále budu využívat freegany zveřejněné dokumenty. V kapitole o konzumní kultuře budu především využívat primární zdroje jednotlivých autorů.

Bakalářská práce bude mít charakter jednopřípadové studie, jejíž výhodou je jasná srozumitelnost, avšak nevýhodou je skutečnost, že z ní vyvozené obecné poznatky nemusí mít skutečně obecnou platnost, neboť vycházejí právě z jednoho případu. Po metodologické stránce budu v této práci využívat jednopřípadovou studii a komparaci,

příčemž budu komparovat alternativní kód freeganů s kódem spotřebním. Kód můžeme chápat jako internalizované chování, vnímání a postoje převzaté z okolního prostředí.

Ve své práci vycházím z toho, že freeganismus je subkultura, proto hned na začátku své práce (po úvodní kapitole) vymezuji pojem subkultura, v další kapitole charakterizuji roli, působení a ideje freeganismu. Ve čtvrté kapitole podrobně popíši jak se freeganismus vymezuje vůči dominantní společnosti, co u něj vytváří skupinovou identitu a jaké strategie freegani vytváří při praktickém uplatňování svých myšlenek. Příčemž se budu zabývat fungováním celé skupiny v každodenních interakcích. Na závěr definuji konzumní kulturu, spotřební kód a západní kritické hnutí (včetně frankfurtské školy). Zformulovaný případ freeganismu poté budu analyzovat v rámci jeho snahy nahradit spotřební kód, kódem alternativním. Zde využiji výše uvedenou komparaci.

Do práce vstupuji s předpokladem, že freeganismus je relevantní a důležité subkulturní hnutí, které se zabývá závažnými problémy dnešní konzumní společnosti. Vzhledem k tomuto předpokladu vyvstávají dvě hlavní výzkumné otázky. První se vztahuje ke skutečnosti, jak je freeganismus společností vnímán, jak si freegané vytvářejí svoji identitu a jaké strategie k tomu využívají. Druhá výzkumná otázka se vztahuje k tomu, jak se freeganismu daří nahradit spotřební chování, kódem alternativním. Výstupem mé bakalářské práce by tak měl být hlubší pohled na toto subkulturní hnutí, analýza, jakým způsobem jednotlivé strategie, které freegané využívají nahrazují spotřební chování kódem alternativním a jak tyto strategie naplňují ideje západních kritických hnutí.

2. SUBKULTURA

Přesně definovat subkulturu je vzhledem k množství jednotlivých definic a přístupů ke studiu subkultur nemožné. Pojem subkultura je ve společenských vědách běžně používán od 40. let 20. století a to v několika významech. Termín se užíval a užívá jednak pro typologické kategorie, tedy dílčí varianty většího kulturního celku a dále pro

kontrakulturu jako protikladu k většímu celku negující některé hodnoty kultury dominantní. Existují dva základní typy definic subkultury. Definice substanční, která se pokouší vystihnout podstatu subkultury a definice funkcionální vystihující funkce, které subkultury plní. Bell definuje subkulturu jako relativně koherentní kulturní systémy, které představují v systému národní kultury svět pro sebe. Takové systémy vyvíjejí strukturální a funkcionální zvláštnosti, které jejich členy do jisté míry odlišují od ostatní společnosti. Krech, Crutchfield a Ballachey za subkulturu považují tu část celkové kultury společnosti, která je typická pro určitou výseč společnosti. Subkultury tedy tvoří skupiny lidí, kteří sdílejí zvláštní hodnoty a normy, v rámci kterých se rozcházejí s dominantní nebo mainstreamovou společností a které nabízejí mapy významů, díky nimž je pro členy subkultury svět srozumitelný (Smolík, 2010: 30-31).

V sociologickém pojetí se termín subkultura vztahuje na specifickou skupinu, jež vytváří a je nositelem zvláštních, odlišných norem, hodnot, vzorců chování a životního stylu, přesto že se podílí na fungování širšího společenství. Subkultura je často definována prostředím, v němž je tolerováno a provozováno to, co je majoritou hodnoceno za deviantní nebo co skutečně deviantní je. Určitou motivací pro příslušnost ke subkultuře je fakt, že v jejím prostředí lze dosáhnout kýženého statusu a nalézt adekvátní roli v určité sociální skupině prostřednictvím internalizování alternativních hodnotových vzorců. Subkultura poskytuje prostor pro interakci a sdílení hodnot s podobně smýšlejícími jedinci a pocit ochrany před případnými odsudky ze strany ostatních, popřípadě kompenzaci nenaplněného statusu v rámci majoritní společnosti (Smolík, 2000: 32).

Nelze opomenout, že hodnoty svobody, práva a demokracie souvisí i s tzv. alternativami – subkultury, které existují mimo rámec oficiálních struktur, jako typy sociálních vztahů, které se mohou někdy transformovat v občanská sdružení či politická hnutí. Předmětem kritiky subkultur může být nepřiměřený nátlak establishmentu, masovost, komercializace, podbízení se diktátu trhu či globalizace světa. Prostředkem, jak dostát závazkům svobody a nezávislosti, pak bývá nonkomformní vzdor či tvorba subkultury jakožto souboru specifických norem, hodnot, vzorců chování a životního stylu v rámci širšího společenství lidí. Důležitým znakem je viditelné odlišení od kultury

dominantní. Některé subkultury procházejí vývojem a proměňují se, jiné mají tendenci vytvářet hranice, které zabezpečují udržení a jistou ochranu svého společenství. Často jsou spojovány s anomii, tedy s pocity nezařazenosti a bezradnosti, které vznikají jako následek modernizace (Růžička, 2006: 10-11).

Emile Durkheim konceptualizoval anomii jako situaci, kdy tradiční normy jsou nahrazeny novými a dochází k sociální situaci, rozkladu a zhroucení normativního řádu společnosti. Vzhledem k tomu, že ekonomické vztahy založené na etice zisku, bohatství, prestiže a moci podmiňovaly tradiční morální vzorce založené na etice náboženské je dle Durkheima anomie typická pro moderní společnost. Anomie může vést k pocitům úzkosti, dezorientace a ke ztrátě smyslu a cíle konání, jež mohou v krajní situaci vést až k sebevraždě, kterou Durkheim příznačně pojmenoval sebevraždou anomickou (Rabušic – Mareš, 1996: 175).

Dále kdo navázal a rozvinul koncept anomie Emileho Durkheima byl Robert Merton, který spatřoval příčinu anomie ve společnosti, kde se klade neobyčejně velký důraz na určité cíle, přičemž nejsou stejnou měrou zdůrazňovány institucionální postupy. Ačkoliv všechny společnosti mají určité normy usměrňující chování, liší se v tom jak jsou skupinové způsoby chování a myšlení, mravy a institucionální zábrany fakticky integrovány s cíli, které zaujímají vysokou pozici v hierarchii kulturních hodnot. Tento rozpor mezi kulturními normami a sociální realitou vede k anomii či absenci norem (Merton, 2000: 137 – 138).

3. CHARAKTERISTIKA A ROLE FREEGANISMU

Freegani částečně navazují na pouličně-divadelní komunitu Diggerů, kteří mezi léty 1966 – 1968 v sanfranciské čtvrti Haight Ashbury rozdávali lidem zachráněné jídlo. Samotný pojem freeganismus se objevil v 90. letech jako součást enviromentálního a antiglobalizačního hnutí. K freeganským aktivitám patří *dumpster diving*, sběr volně rostoucích plodin, zahrádkaření, výměnný obchod namísto platby penězi, šetření vodou,

solární energie, znovuvyužívání starých věcí a squatting. Motivace samotných freeganů jsou odlišné, od čistě ekologických přes anarchistické až po filozofické. Další odlišnost je dále v tom, že někteří freegani takzvaní meagani konzumují maso za předpokladu, že by se stejně zkazilo. Vegansky se stravují jen v případě nakupovaného zboží, v kontejnerech nepohrdnou vajíčky či mléčnými výrobky. Na druhé straně tvrdé jádro freeganů vždy dodržuje veganský režim (Kouřil, 2009: 3).

Newyorský freegani, jedna z nejreprezentativnějších skupin v rámci freeganismu se na internetových stránkách *Freegans.info* vymezují jako alternativně žijící lidé, jejichž život je založen na minimální spoluúčasti na systému konvenční ekonomiky a na minimální spotřebě zdrojů. Pojem freeganismus by měl zahrnovat pojmy jako život v komunitách, velkorysost, sociální zájem, svoboda, spolupráce. Dále pohrdá společnostmi, založené na materialismu, morální apatii, soutěživosti a ovládnutí druhých. Odmítá ekonomický systém, kde honba za ziskem zastínila etické způsoby a kde masivní propojenost systému výroby způsobuje, že všechny výrobky, které zakoupíme, budou mít určité znečišťující dopady, které si při koupi ani neuvědomujeme. Pokud spotřebitel přestane nakupovat výrobky od jedné společnosti podpoří pouze společnosti jiné. Proto freegani odmítají koupi všeho, co jsou si schopni zajistit mimo tento systém (Freegan.info, 2008a).

Samotné slovo freegan je složeno ze dvou slov: free a vegan. Vegani jsou lidé, kteří nekonzumují živočišné produkty nebo výrobky testované na zvířatech. Freegani jsou ještě o krok dále díky poznání, že masová průmyslová produkce, pobízená honbou za ekonomickým ziskem, zneužívá lidi a zvířata, ničí Zemi na všech úrovních výroby jakéhokoliv zboží, které koupíme. K mnoha dopadům, které vznikají při výrobě zboží patří ničení deštných pralesů, globální oteplování, přesídlování domorodých komunit, znečištění vody a vzduchu, omezení divoké přírody díky zemědělství a pesticidům, násilné převraty umožňující vládu diktátorů podporované obchodními zájmy, povrchové doly, těžba ropy ve vzácných přírodních lokalitách, dětská práce apod. (Freegan.info, 2008a).

Filozofie freeganismu je založena na každodenním sdílení zdrojů, minimalizaci negativních dopadů spotřeby, snížení produkce odpadu a jeho využívání, nezávislost na ekonomice, která je orientována pouze na zisk. Kritizuje sociální a ekologické náklady na ekonomický model, kde zisk je důležitější než životní prostředí, život zvířat a lidská práva. Jako pracovníci a potenciální spotřebitelé nesou všichni svou účastí v této ekonomice určitou formu spoluviny za postupy, jako jsou manufaktury práce, ničení deštných pralesů a tovární zemědělství. Freegani věří v etický, volný a šťastný život soustředěný kolem obce a představě, že zdravá společnost musí fungovat na vzájemné závislosti. Freegani také věří, že musíme převzít zpět kontrolu nad našimi životy. Můžeme to udělat odmítnutím firemních tlaků konzumovat, pracovat a pořizovat si věci na dluh, aby se spotřeba ještě navýšila. Dávají tak přednost opravám a udržování zboží, které již existuje, odmítají kupovat věci, které opravdu nepotřebují. To freeganům umožňuje pracovat méně a věnovat svůj čas svým rodinám, společenství, aktivismu pro sociální změnu či zábavě (Freegan.info, 2008b).

O placené práci freegané mluví jako o závislosti, která nás postupně pořád více a více ovládá. Rodiny, kde oba rodiče mají zaměstnání musí mít většinou auto, aby se dostali do zaměstnání, musí mít odpovídající oblečení, platit nájem za dům či byt. A jakmile se dostanou do tohoto cyklu, musí každý měsíc zaplatit veškeré nezbytné výdaje, aby udržely všechny tyto věci v chodu. Takže člověk je závislý na svém zaměstnání a zároveň na svém autě, domě atd. Je tak neustále nucen utrácet peníze a nikdy jich nemá dostatek (Gross, 2009: 73). Jak podotýká jeden z freeganů: „*Peníze jsou palivo pro globální ničení, takže každá práce pro peníze je problém*“ (Barnard, 2011: 424). Freegané, proto většinou pracují jen tak, jak je to nezbytně nutné a raději tráví svůj čas aktivitami, které mají pro ně osobní hodnoty jako jsou například aktivistické kampaně. Snaží se o pomalý životní styl, který odporuje kapitalistické modernizaci a rychlosti. Velké kritice vystavují zejména námezdní práci, která nerozvíjí lidské dovednosti, ale naopak zabíjí lidského ducha (Gross, 2009: 73). Šťěstí freegané vidí v práci spojené

s tvořivostí a lidskými hodnotami, to se odráží i při výběru studia, které bude vést k sociální spravedlnosti místo pracovní kariéry a peněz (Edwards – Mercer, 2007 : 291).

Odmítání zbytečného plýtvání se zbožím a přírodními zdroji je založeno na snaze minimalizovat negativní dopady spotřeby (ekologické, sociální). Freegany tak pobuřuje množství většinou zbytečně vyhozeného „odpadu“. Dle odhadů jen Američané vyhazují miliardy liber potravin odpadu ročně, z čehož je stále většina vhodná k přímé spotřebě. Ve studii USDA Economic Research Service je odhadováno, že v obchodech s potravinami je 11,4 procent z čerstvého ovoce a 9,7 procenta z čerstvé zeleniny odepisováno v důsledku nepoživatelnosti. Bohužel supermarkety často vyhazují toto „nejedlé“ ovoce a zeleninu jen z důvodu drobných estetických povrchových vad či neodpovídající velikosti. Přitom je odhadováno, že téměř 49 milionů rodin, včetně 17 milionů dětí v USA žijí v domácnostech ohrožených nedostatkem potravin (Moré, 2011: 43 – 44). Avšak k plýtvání s potravinami dochází při všech fázích potravinového řetězce, tedy od zemědělství až k samotné fázi konzumace spotřebiteli. Odhaduje se, že například jen Australané ročně vyhodí téměř 3,3 milionu tun potravin, další studie ve Velké Británii ukázala, že zhruba 33 procent všech potravin nakoupených domácnostmi je vyhozeno. Toto množství odpadu tvořeného jen z vyhozených potravin tak zabírá místo na skládkách, přispívá k ničení životního prostředí a zvýšené produkci emisí skleníkových plynů. Australský výzkum došel k závěru, že většinu marnotratných spotřebitelů tvoří mladí lidé ve věku mezi 18 a 24 let (Edwards – Mercer, 2007: 280).

Další ekologické riziko freegané spatřují v ropně založených ekonomikách, které dle nich způsobují ekologickou katastrofu, neoddělitelnou od válčení, a světovou nadvládu ropných konglomerátů. Věří, že podpora dopravy by neměla být založena na spotřebě ropy. Freegani si představují budoucnost založenou na soběstačných a udržitelných komunitách, kde jsou získávány přírodní zdroje způsoby, které nevyužívají lidi, zvířata nebo zemi a jsou sdíleny volně, aby základní potřeby každého byly naplněny. Jsou přesvědčeni, že nejlepší způsob, jak v budoucnosti naplňovat tyto představy je, aby tyto hodnoty byly do praxe vnášeny v co největší míře (Freegan.info, 2008b).

Problém, na který freegané dále upozorňují je nerovnoměrná redistribuce zdrojů a bohatství nejen mezi zeměmi Jihu a Severu, ale i v rámci jednotlivých obyvatel mnoha států. Tvrdí, že v globalizovaném systému je se životně důležitými zdroji, jako je jídlo a bydlení, na jedné straně zbytečně plýtváno, zatímco potřeby stovek milionů lidí jsou nenaplněné. Všechny druhy spotřebitelských komodit jsou vyráběny levně a k prodeji jsou nabízené za vysoké ceny. Podniky podporují novým designem, krátkou životností a vysokými cenami oprav, že zboží spotřebitelé opakovaně v poměrně krátké periodě obměňují. Obrovské objemy stále použitelného zboží je vyhazováno na skládky, které zatěžují své okolí a převážně se dotýká oblastí, kde žijí chudší obyvatelé (Freegan.info 2008b). Distribuce a zacházení s potravinami v kapitalistické společnosti tak vede k paradoxní situaci, že část zemí musí řešit problémy podvýživy a druhá část musí naopak řešit problémy často se vyskytujícími nemocí z důsledku obezity (Edwards – Mercer, 2007: 280). Většina ekonomů zemí Severu považuje další ekonomický růst Severu jako předpoklad pro skoncování s bídou Jihu, ale alternativou tohoto dlouhodobě neudržitelného růstu (založeném na co největší spotřebě) je to, co je v silách většiny zemí Jihu, tedy zabezpečit své základní potřeby ze svých vlastních zdrojů a redukovat tak i svojí exportní závislost. Avšak toto řešení by bylo jen těžce představitelné pro Sever, který by musel zredukovat svoji závislost na zdrojích Jihu a vystačit především ze svých vlastních prostředků, které ovšem do značné míry svým nadměrným konzumem již vyčerpá (Keller, 1995: 22).

Ačkoliv se freegané vymezují vůči kapitalismu a odmítají na něm participovat, řada jejich činností funguje právě na základě tohoto ekonomického systému. Jako příklad lze uvést moderní technologie, které dle freeganů jsou příčinou mnoha etických problémů spojených s výrobou pomocí toxických kovů, porušováním práv zaměstnanců a dalších. Nicméně freegané jsou jako ostatní moderní sociální hnutí na moderní technologii z velké části závislí. Například newyorské Freegan.info přijímá rozhodnutí e-mailem, společné akce jsou zveřejňovány prostřednictvím webu a sociálních sítí, další záležitosti jsou koordinovány mobilními telefony. Většina členů Freegan.info vlastní mobilní telefon a

život bez mobilního telefonu spíše vnímají jako frustraci a bariéru, než jako model konzistentního a etického života. Aktivisté tak zdaleka nepraktikují proklamovanou filozofii plně a ve všem, často jsou alespoň částečně zaměstnaní a konzumují produkty, které byly vyrobeny v rámci systému nebo byly získány *dumpster divingem*. Freegané tak čelí časté kritice, že systém na jedné straně kritizují a na druhé straně z něho žijí. Freegané jsou si těchto rozporů vědomi a tvrdí, že jejich konečným cílem je žít mimo tento „hrozný“ systém. Ačkoliv na něm nechtějí participovat, až do té doby co bude tento systém fungovat, musí si v jeho rámci zajistit základní životní potřeby jako je jídlo, což se snaží zajistit co nejméně ekologicky a sociálně zatěžujícím způsobem (Barnard, 2011: 425 – 426).

4. FORMOVÁNÍ SKUPINOVÉ IDENTITY

4.1 Identita freeganů

V rámci freeganismu se vytvářejí dvě protichůdné strategie. První definuje freeganismus jako neradikální postoj omezený na popis sdílených praktik, bez výzvy k jakékoliv sociální či politické akci. Druhou strategii podporují ti, kteří trvají na tom, že je nutné rozvíjet politický postoj a formální ideologii podporující jejich praktiky. Tvrdí, že je nutné, aby postupná evoluční strategie freeganů odstraňovala kapitalismus prostřednictvím právních a dokonce nezákonných činností, včetně občanské neposlušnosti či sabotáže. Ačkoliv oba pohledy obhajují změnu současného nespravedlivého ekonomického systému, první představuje nenásilnou alternativní spotřebu a menší závislost na tradičním hospodářství, zatímco druhý ospravedlňuje radikální a nezákonné opatření s cílem podkopat kapitalistický systém a jeho hodnoty. Řada přispěvatelů na oficiálních stránkách *Freegan.info* (Freegan.info, 2008) má nepříjemné pocity z více radikálního přístupu a navrhuje pomocí online sítí pouze poskytovat praktické rady,

ostatní mají pocit, že alternativní spotřebitelské strategie jsou bezvýznamné bez základní revoluční strategie (Pentina – Amos, 2011: 1771 – 1772).

Otázka identity je ústřední pro freeganismus a jeho politický odpor legitimizující takové nezákonné praktiky jako krádeže v obchodech a řezání zámků na popelnicích, či praktiky jako je squatting, jejichž legálnost je předmětem častých diskuzí. Bez vzpírání se dominantní kulturní podstatě jsou praktiky freeganů sníženy na okrajové nebo kriminální aktivity, které odmítá širší populace. Proto se radikálnější skupiny freeganů zaměřují na vytváření ideologie, která odsuzuje kulturní, politickou a právní strukturu podporující kapitalistickou ekonomiku. Tím, vytvářejí a podporují alternativní „kód“ systému, který odstraňuje dominantní hodnoty soukromého majetku, individualismu, hygieny a na penězích založenou „kariéru úspěchu“, freegané se tak pokouší nejen překonat tržní ekonomiku, ale také vytvářet habitus dle svých symbolických významů (Pentina – Amos, 2011: 1772). Habitus je koncept Pierra Bourdieu, který jej sice neformuloval, ale redefinoval. *„Základní tezí Bourdieuho konceptu habitu je, že habitus je soubor individuálních a individualizovaných dispozic, tedy předpokladů vnímat, myslet a jednat ve světě určitým způsobem“* (Růžička – Vašát, 2011). Jedná se o dispozice aktéra, které souvisejí s vlastní zkušeností, dětstvím, zvyky, reflexemi, prostředím, kde vyrůstal. Působení těchto objektivních struktur, kterým je každý z nás dlouhodobě vystaven vytváří u sociálního aktéra určité dispozice, kterých si sám aktér není vědom (Růžička – Vašát, 2011). Habitus je generativní a jednotící princip, který vytváří jednotný životní styl na základě charakteristických vztahových rysů, příznačných určitému postavení. Habitusy jsou však jako společenské pozice nejen odlišné, ale samy odlišnosti vytvářejí. Vytvořené dispozice určují principy vidění, rozlišování a klasifikace. Na jejich základě rozlišujeme např. co je dobré a co špatné, co je elegantní a co vulgární, stejné chování či vlastnictví téže věci se tedy může jedné sociální skupině zdát elegantní, druhé namyšlené a třetí vulgární (Bourdieu, 1998: 16). Radikální freegané jsou přesvědčeni, že pro vytváření habitu vlastních symbolických významů je nezbytné porušování existujícího systému, což symbolizuje efektivní sociální hnutí (Pentina – Amos, 2011: 1772).

K identitě subkultury freeganů lze na závěr říci, že jednotliví freegani se mezi sebou vzájemně odlišují, mají různé názorové projevy a postupy. Freegané se nevyznačují pouze svojí ideologickou orientací, ale i svým oblečením, životním stylem a podle toho s kým se stýkají. Jako i v jiných anti-kapitalistických subkulturách jsou freegané motivováni nejen touhou po společenské změně, ale také interakcí s podobně smýšlejícími lidmi a společnou zábavou. Jednotlivé skupiny freeganů se hodně překrývají a mezi nimi i dochází k socializaci. Z tohoto důvodu a také proto, že odmítají být spojovány s pevně danou identitou jsou většinou zdrženliví k identifikaci s konkrétní podskupinou (Barnard, 2011: 423).

4.2 Strategie uplatňované freegany

4.2.1 Dumpster Diving

Nejznámější strategie freeganů je *dumpster diving* (popelnicové potápění). Tato technika zahrnuje přehrabování se ve vyhozených odpadcích, zejména v kontejnerech maloobchodníků, rezidencí, kanceláří a jiných zařízeních s využitelným zbožím. *Dumpster diving* aktivistům umožňuje získat potraviny a další zboží zdarma, aniž by se museli účastnit kapitalistického systému a tak ho i podporovat, dále tak snižují množství odpadu, který zatěžuje životní prostředí (Thomas, 2010: 100). Tato strategie vychází z filozofie, že právo na základní životní potřeby jako je jídlo či bydlení má každý člen společnosti bez rozdílu (Freegan.info, 2008b). Freegané tak znovuvyužíváním odpadu reagují na dnešní ekonomický model, který na nás neustále tlačí, abychom (většinou zbytečně) nahrazovali naše starší zboží za novější. Navzdory našim společenským stereotypům, co se týče odpadků, zboží získané freegany je povětšinou bezpečné, použitelné, čisté a v perfektním nebo téměř perfektní stavu. Někteří městští „potápěči“ jdou na lov sami, jiní se potápějí ve skupinách, ale vždy sdílejí své objevy otevřeně s ostatními a když někdo něco potřebuje, prostě si to může vzít (Thomas, 2010:

100). Jíst vyhozené potraviny nemusí být odpověď na současné globální problémy pro všechny, ale je to aktivní snaha o změnu, přičemž symbolicky znázorňuje excesy Západu (Edwards, 2007: 293).

Absolutní ideologie freeganismu je aktivisty většinou přijata jen částečně a většinou nadále využívají alespoň z části současný kapitalistický systém. Freegani především zdůrazňují jen některé praktiky jako je právě *dumpster diving*. *Dumpster diving* se jeví jako zcela odpudivá činnost, narušující mainstreamové představy (Barnard, 2011: 423). Freegané často sami zdůrazňují, že *dumpster diving* je pouze jedna z mnoha strategií, kterou uplatňují a stejně důležité jsou i další aktivity jako *guerrilla gardening*, barterový obchody, půjčovny atd., avšak z bližšího pohledu na tuto subkulturu vyplývá, že největší váhu a nejvíce času přikládají právě této činnosti (Barnard, 2011: 426 – 427). *Dumpster diving*, dle Barnarda souvisí s Goffmanovou teorií sociální dramaturgie, která se zaměřuje na strategie jednotlivců vylíčit svoji identitu stylizovaným způsobem (Barnard, 2011: 427 – 428). Goffmanův dramaturgický model pojímá společenský život jako hru, v níž vystupují herci na jevišti nebo mnoha jevištích. Lidé používají mnoha forem vytváření dojmů, tak aby si zajistili, že jejich okolí bude reagovat pro ně žádoucím způsobem. Někdy jde o předem propočtený záměr, ale většinou to patří k věcem jimž nemusíme věnovat vědomou pozornost. Dle Goffmana většina společenského života je rozdělena na oblasti jevištní a zákulisní. V zákulisní oblasti lidé chystají rekvizity a připravují se na interakci ve formálnějších prostředí. Jevištní sociální situace již prezentují formální či stylizované role (Goffman, 2005: 98 – 99). Tato teorie i pomáhá vysvětlit proč freegané provozují *dumpster diving* na předem stanovených místech a v předem stanoveném čase ve větších skupinách, ačkoliv jak sami jednotliví aktivisté uvádějí, pokud by chodili na „lov“ sami, byli by úspěšnější. Aktivisté se snaží zprostředkovat svoji činnost svému okolí, popřípadě potenciálně novým účastníkům. Freegané mají omezený čas, ve kterém mohou prezentovat svoje hnutí ke kolemjdoucím a mohou představit jen část svých postupů. *Dumpster diving* tak slouží jako médium prostřednictvím, kterého freegané mohou prezentovat rozsáhlejší anti-kapitalistickou a anti-konzumní ideologii v přesvědčivějším a přitažlivějším světle

Existují argumenty pro a proti tomu, zda umožnit freeganům *dumpster diving*. Na jedné straně je argumentováno, že pokud si majitel přeje, aby se zbožím bylo nakládáno jako s odpadem, pak by toto přání nemělo být omezováno. Pak zcizit něčí majetek je akt porušující vlastnické právo. Pokud budeme popelnicové potápění posuzovat z hlediska životního prostředí, v případě této závadnosti odpadu je racionální, aby byl k němu zamezen přístup. *Dumpster diving* je ospravedlnitelný jako prostředek ke snížení nepříznivého dopadu na životní prostředí zvýšením efektivity využití zboží. Nicméně, v případech, kdy je zboží vyřazeno, protože je skutečně nebezpečné pro zdraví, odporuje filozofii freeganů jej použít, protože freegani vybírají pouze zboží naprosto bezpečné a použitelné, aby ho znovu využili. Freegani ospravedlňují své kroky tím, že jídlo je často likvidováno, spíše z hospodářských nebo regulačních důvodů, než z důvodů zvláštní ochrany zdraví nebo z bezpečnostních (Thomas, 2010: 100 – 101).

Nezávadnost většiny vyhozeného zboží potvrzují i výpovědi samotných freeganů. Například ze studie australských freeganů vyplývá, že účastníci si nikdy nebyli vědomi nemoci z jídla nalezeného v popelnici nebo z jídla z Food not Bombs, až na jednu výjimku, kdy jeden účastník *dumpster divingu* v teplém počasí, zkonsumoval nalezené houby zabalené v plastovém obalu. Zdravotní standardy jsou dodržovány tím, že v popelnicích je vybíráno pouze nezávadné jídlo, které je dále upravováno vařením a dalšími standardními hygienickými opatřeními. Nezávadnost potravin je tak zajištěna prostřednictvím širokého výběru potravin, které jsou k dispozici a freegani se povětšinou vyhýbají živočišným produktům jako je maso nebo mléčné výrobky. Jídlo navíc nemůže být v obchodním řetězci shnilé, proto je vyhazováno v nejvyšším stádiu zralosti, tedy když je dokonce nutričně nejvíce hodnotné (Edwards – Mercer, 2007: 286).

Ačkoliv freegani mluví o zdravotní nezávadnosti nalezeného jídla, přiznávají, že ve výjimečných situacích hrozí určité nebezpečí, jeden z freeganů poznamenal, že již zažil situaci, kdy lidé na vyhazované jídlo nalili prostředky jako jsou bělidla či jed na krysy, avšak takto závadné jídlo lze bez problému rozpoznat dle specifického zápachu (Gross, 2009: 70). Další nepříjemnější okolnosti jsou zápach či občasná přítomnost hmyzu a drobného zvířectva. Některé řetězce, aby omezily činnost sběračů zase znehodnocují

vyhozené potraviny barvou, či nechávají kontejnery střežit hlídacími psy. Například McDonald's používá kromě zámků na kontejnerech i oplocení z ostnatých drátů. Dokonce jeden freegan v Oaklandu byl postřelen před kontejnerem neznámým útočníkem (Pelikán, 2009: 4).

Častým předmětem polemik je i legálnost či nelegálnost *dumpster divingu*. Aby toto jednání nemohlo být klasifikováno jako krádež, musí vlastník tento majetek opustit, definice opuštění je, že majitel již ztratil o tento majetek zájem a nemá již nad ním vlastnické právo nebo kontrolu. Vždy je otázkou, zda v konkrétním případě k opuštění majetku opravdu došlo. Je několik faktorů, které rozhodují o tom, zda věc byla opravdu opuštěná. Jedná se o hodnotu zboží, záměr vlastníka, umístění zboží a záměr nálezce. Freegani, kteří se zabývají potápěním v kontejnerech obchodů a restaurací si berou zboží, které je vyhazováno do košů, protože pro jejich majitele nemají žádnou ekonomickou hodnotu. Např. v případě, že zboží dosáhlo data minimální trvanlivosti, pak jeho ekonomická hodnota je v podstatě snížena až na nulu, protože nemůže být prodáno. Podobně to platí i pro nepotravinářské zboží, které může ztratit svoji hodnotu např. pro ekonomickou neživotaschopnost, tj. skrze technologickou zastaralost, což vede k jeho opuštění. Pokud toto zboží není ekonomicky zcela bezcenné, můžeme opuštění majetku posoudit z hlediska záměru vlastníka. Pokud má majitel se zbožím další záměr a pokud jde o zboží ztracené, pak zboží nelze považovat za opuštěné. Dle Simestera a Sullivana opuštění vlastnictví vyžaduje, aby se majitel vzdal fyzické kontroly nad zbožím spolu s ukončením jakýchkoliv záměrů vlastnit tento majetek (Thomas, 2010: 104 – 109).

4.2.2 Squatting

Freegani věří, že bydlení je právo, nikoliv privilegium. Stejně jako kritizují, že někteří lidé hladoví a na druhé straně se přebytečné potraviny vyhazují, jsou i pobouřeni, že někteří lidé doslova mrznou na ulici, ačkoliv jsou některé budovy prázdné a nevyužívané. Jednou ze strategií, ke které se freegani hlásí tak patří i obsazování

opuštěných budov. Tak jako squateři věří, že skutečné lidské potřeby jsou důležitější než soukromé vlastnictví. Tvrdí, že majitelé opuštěných budov, kteří nedovolí, aby v nich bydleli lidé v nouzi si nezaslouží vlastnictví tohoto majetku (Freegan.info, 2008a). Fenomenologicky je squaterství chápáno jako divoká nebo promyšlená okupace cizí nemovitosti. „*Užívání nemovitostí bez právního titulu může mít dvě podoby: invazivní (obsazení) a perzistentní (setrvání po vypršení právního titulu užívání)*“ (Visinger, 2008: 583). Squateři předem nevylučují získání právního titulu k danému objektu, ale jsou srozuměni s tím, že nemovitost budou využívat i bez něj (Visinger, 2008: 583).

Kořeny sguattingu sahají v západoevropských zemích do konce šedesátých let 20. století. Mimoparlamentní levicové skupiny byly společným aktérem vznikajícího squaterského hnutí. Neúspěchy při odstraňování chudoby, zvyšující se počet lidí, kteří žili v Londýně bez střechy nad hlavou a nebo v domech s nevyhovujícími dobovými standardy se staly atraktivními tématy oslovující podstatnou část obyvatelstva. Argumentační strategie byla založena na skutečnosti, že zatímco bezdomovci polehávají v mrazech ve stanicích metra pod sebranými papírovými kartóny, řada domů ve městě je nevyužívaná. Obsazování nevyužívaných objektů byla příležitost pro tzv. přímou akci, kterou radikálnější skupiny přijímaly jako součást boje s kapitalismem a státní organizací společnosti. Pro řadu bezdomovců se squatování zdálo jako dočasné řešení těžké životní situace (Černý, 2002: 53).

Klasický squatting je sociální jev, který se opírá o nejrozmanitější individuální motivaci a sleduje nejrůznější cíle. Jedním z motivů je řešení bytové situace, přičemž do zavedených squatů nemůže být přijat každý. Především se jedná o reakci na tržní bytovou politiku, kdy pro slabší sociální vrstvy, samozivitele, mladé lidi, seniory jsou šance na získání přijatelného a důstojného bydlení mizivé. Na jedné straně tak lidé nemají domov a na druhé straně se ve městě nachází velké množství opuštěných domů (Růžička 2010: 19 – 20). Tato forma squattingu je motivovaná především ekonomicky a je často spojena s lidmi stěhujícími se do velkoměst. Jejich postavení jako nově příchozích není snadné. Jejich strategií se stává squatting, vytváření komunit probíhá do jisté míry samovolně a to především z důvodu vzájemné solidarity v nouzi (Pešicová, 2001: 149). Druhým motivem

je nutnost vlastního subkulturního prostoru, kdy nekonformně smýšlející subkultura mladých lidí má touhu žít v názorově blízkém společenství, poukazovat na negativní společenské jevy, prosazovat morální a etické hodnoty a tak vyvažovat myšlení a směr konzumní společnosti. Třetím motivem jsou principy etické, vyjadřují touhu po svobodě a vytvářejí alternativu k hodnotovému žebříčku většinové společnosti (Růžička 2010: 20 – 21).

Jednou ze základních myšlenek squattingu je využívání dlouhodobě chátrajících objektů, o které jejich majitelé neprojevují zájem. Tyto domy se často nacházejí ve stavu, kdy je nevyhnutelná jejich rekonstrukce. Squateři tedy svým působením často zabraňují jejich chátrání nebo úplné devastaci. Squateři neplatí majiteli objektu nájem, ale pomyslnou protihodnotou je práce, kterou odvádějí. Upozorňují i na fakt, že z důvodu spekulací s nemovitostmi zůstává mnoho domů prázdných, dokud se nenajde dostatečně solventní kupec, což může trvat i mnoho let a někdy do té doby dům spadne, někdy je ponechán samovolnému zničení, když je například památkově chráněn (Squat.net, 2009).

K posouvání světa patří i možnost sociálních experimentů, zejména komunit, jež usilují o nápravu světa svépomocí. Stávají se tak zdrojem nové kultury, nastavují zrcadlo světu i sobě samým. Mladí squateři většinou nechtějí měnit svět, chtějí bydlet a myslet trochu jinak než nabízí současný systém, chtějí se účastnit debat o nové společnosti. To nakolik se jim daří obstát ve složitém světě je polemické, ale dávají určitý tvar nové subkultuře. Nejen, že squatting demokracii neohrožuje, ale naopak demokracii obohacuje. Zavedené demokracie se subkulturami vyjednávají, hledají nové impulsy, vytvářejí prostor pro multikulturní vidění světa, váží si jinakosti. Rozporem bývá to, že squatting a jiná alternativní hnutí bývají často odpovědí na invazi materiálně konzumního světa zisku (Růžička 2010: 44 – 46). Jako příklad vytváření kulturních alternativ v rámci squatů lze uvést i český squat Milada, kde byl poskytován prostor marginálním hudebním stylům a nekomerčním akcím různého druhu. Uskutečnilo se zde mnoho koncertů, diskuzí, divadelních představení, sítotiskových workshopů, pravidelných promítání a také zde probíhalo pravidelné vaření jídla pro lidi bez domova. V současné době se zavírají alternativní kluby a kulturní centra a ubývá tedy prostor pro nezávislou nekomerční

kulturu, kterou je potřeba podporovat. Komeracionalizace, která se týká všech aspektů našeho života, na kulturu působí negativně, protože se řídí především ekonomickými aspekty a nabízí jen málo nového (Squat.net, 2009).

Je nutné dodat, že řada squatů v průběhu své existence čelila policejním represím. Mnoho squaterů se kromě „neoprávněného“ využívání majetku také dopouštěla i jiných přestupků jako jsou krádeže elektřiny a plynu, pěstování marihuany, prodávání drog či rušení nočního klidu. Legislativní úpravy squattingu se liší stát od státu. Jsou odvislé zejména od nabytých zkušeností s tímto hnutím. Někde tedy docházelo ke kriminalizaci squattingu, jinde naopak legislativa spíše mířila proti majitelům, kteří nechávali nemovitosti ležet ladem (Černý, 2002: 54 – 55).

4.2.3 Food not Bombs

Food not Bombs se snaží využít potraviny, které nejsou nijak závadné, ale jsou z různých důvodů již neprodejné. Jedná se většinou o jídlo s proslou dobou trvanlivosti nebo třeba jen s poškozeným obalem, vždy však využívá jídlo zdravotně nezávadné. Aktivisté nevyužívají jen *dumpster diving*, ale především obcházejí tržnice a malé obchody s potravinami a snaží se dohodnout s majiteli na bezplatném získávání těchto neprodejných surovin pro vaření sociálně potřebným jako jsou například bezdomovci. Toto nezávadné jídlo by skončilo na skládce, což dle aktivistů Food not Bombs dokazuje, že hlad sužující velkou část lidstva, není zapříčiněn populační explozí, ale špatnou distribucí potravin (Food not Bombs, 2009a).

Historie globálního sociálního hnutí Food not Bombs je dokumentována od svého vzniku v roce 1980 v USA, kdy skupina přátel protestovala proti otevření atomové elektrárny v Seabrook v Nové Anglii. Základní zásady, spojující všechny skupiny tvořící organizaci jsou: veganství, úplná rezignace na používání násilí (antimilitarismus), nediskriminování nikoho v přístupu k rozdávané stravě a skupinové rozhodování

konsenzem. Každá skupina má právo na vlastní výklad těchto zásad, podle svých lokálních podmínek, jelikož neexistuje centrální řízení ani vedoucí pracovníci, každý člověk může navrhnout nové způsoby řešení problémů a způsobů jednání (Food not Bombs, 2009b).

Rozdáváním jídla aktivisté Food not Bombs protestují proti ničení Země, válkám, zbrojení, chudobě a zneužívání zvířat (Food not Bombs, 2009b). Odmítají neoliberální etiku a snaží se překlenout propast mezi bohatými a těmi, kteří propadli sociálním sítím. Účastníci FNB se snaží o vytvoření komunitárního "třetího prostoru" mezi veřejností a soukromým sektorem. Prostřednictvím jejich alternativních spotřebních praktik mění běžné normy západních společností napadnutím představy o hygieně a využívání veřejného prostoru. Představují anti-konzumní subkulturu, která rozšiřuje etiku odpovědnosti od jedince, aby zvažila dlouhodobé a dalekosáhlé důsledky konvenčních průmyslových zemědělských postupů (Edwards, 2007: 293).

Jak již ze samotného názvu vyplývá jedním z hlavních principů FNB je antimilitarismus. Upozorňují na paradox, že vlády většiny zemí na jedné straně vydávají miliardy dolarů na nákup nových a účinnějších zbraní a na druhé straně nejsou schopny zajistit ani základní potřeby jako je jídlo a bydlení pro sociálně nejslabší obyvatele dané země. Odhaduje se, že na světové zbrojení se vydává téměř 2,4 miliardy dolarů denně a zbrojařský průmysl je hned po ropném největším průmyslovým odvětvím na světě. Kolem dodávek zbraní se tak točí obrovské peníze. Pro tak významné obchody udělají zbrojařské firmy povětšinou vše, včetně korupce. Mnohým firmám tak není cizí ani porušování embark na dodávky zbraní vyhlášených Radou bezpečnosti OSN či zákonů omezující obchod se zbraněmi v jednotlivých zemích. Jejich obchodní strategií je často vyzbrojování obou stran konfliktu, zvyšování vlastního vlivu bez ohledu na důsledky na mezinárodní bezpečnost, dodávky do zemí, kde zuří občanská válka, a zemí, kde jsou vládnoucími diktatury porušována lidská práva (Food not bombs Brno, 2013a).

Food not Bombs umožňuje, aby jídlo z *dumpster divingu* nebylo redistribuováno pouze mezi samotnými aktivisty. Získané potraviny jsou tak v rámci veřejné sféry

redistribuované i širší veřejnosti, zejména sociálně znevýhodněným, duševně nemocným, válečným veteránům. Ovšem ne vždy jsou důvodem zúčastnění se jen sociální důvody, ale také sympatie k této filozofii a touha interakce se stejně smýšlejícími lidmi (Edwards, 2007: 283). Sami aktivisté rozdávání jídla nepovažují za charitu, ale jako možnost sociální interakce s lidmi bez domova a možnost scházet se při přípravě jídla s lidmi, kteří sdílí podobné hodnotové rámce. Touto aktivitou se též snaží zviditelnit hodnoty mezilidské solidarity a vzájemné nezištné pomoci. Upozorňují na fakt, že většina bezdomovců nejsou pouze „líní povaleči“, kteří holdují alkoholu, ale většinou jsou to lidé, kteří zažili nepříznivý životní osud jako je například duševní nemoc, rozvod, ztráta občanského průkazu, útěk před realitou k alkoholu nebo prošli dětskými domovy či pochází z disharmonických rodin, kde byli fyzicky nebo psychicky týráni. Zdůrazňují, že všichni jsou si rovni a nikdy nelze vyloučit, že se v obdobné situaci mohou ocitnout všichni (Food not Bombs, 2009c).

Na závěr této podkapitoly můžeme uvést, že zatímco Food not Bombs je aktivní politická síla na celém světě s jasnými cíli boje proti hladu, zastavení globalizace a ničení životního prostředí, freeganismus se spíše jeví jako filozofie a životní styl, který se více zaměřuje na změnu jednotlivých spotřebních vzorců a sociálně politických názorů. V současné době Freeganismus získává publicitu především prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků a vytváří tak široké povědomí a různorodé reakce mainstreamové populace (Pentina – Amos, 2011: 1770).

4.2.4 Veganství

Zatímco vegetariáni odmítají jíst maso, ryby nebo drůbež, vegani jdou ještě dál a odmítají konzumovat veškeré živočišné produkty jako jsou mléčné výrobky a vejce. Veganství se tedy zaměřuje na odstranění živočišných produktů ze stravy lidí, vyžaduje tak změnu jejich jídelníčku a životního stylu. (Cherry, 2006: 155). Důvody pro vegetariánství či veganství jsou zdravotní výhody, zájem o životní prostředí, ekologii,

problémy světového hladu, dále důvody náboženské, etické a ekonomické (Vegan.cz, 2009).

Vegané argumentují k problému nedostatku jídla a globálních změn klimatu tím, že na získání jednoho kila rostlinných bílkovin je potřeba dvacetkrát menší plocha než na vypěstování kilogramu bílkovin živočišných. Člověk, stravující se rostlinnou stravou potřebuje na svou obživu pouze pětinou plochu ve srovnání se všežravcem (Vegan.cz, 2009). Zpráva organizace OSN pro výživu a zemědělství (FAO) uvádí, že pěstování dobytka je zodpovědné za 18% zplodin skleníkových plynů – tedy více, než zplodiny z veškeré dopravy. Chov zvířat ohrožuje biodiverzitu a je v rozporu s udržitelným zemědělstvím, odpadní vody ze zvířecích farem znečišťují životní prostředí. Henning Steinfeld, vedoucí sekce Informací a koncepce při FAO a jeden z hlavních autorů studie, říká, že hospodářská zvířata jsou jedním z nejvýznamnějších přispěvatelů k nejzávažnějším environmentálním problémům dnešní doby. Vzhledem ke zvyšující se populaci a zvyšující se kupní síle obyvatel odhaduje se, že do roku 2050 se spotřeba masa a živočišných produktů zdvojnásobí, což pro životní prostředí zcela neudržitelné (FAO, 2006). Tento problém se dle veganů netýká pouze souše. Konzumací ryb byla již vyhubena čtvrtina ryb a například v Kanadě bylo vyhubeno na 140 druhů lososa. Velké množství delfinů, želv, lachtanů a dalších mořských živočichů se pravidelně chytá a umírá v rybářských sítích. Biolog Lee Alverson počítá, že okolo sedmadvaceti tun ryb je každým rokem vyhozeno a to jen proto, že mají špatnou velikost, nebo jde o špatný druh, o který nemají obchodní řetězce zájem (Vegan.cz, 2009).

Utrpení zvířat chovaných ve velkochovech, kde je se zvířaty zacházeno jako se surovinou, kterou je možno libovolně skladovat, transportovat a zpracovávat je dle veganů zbytečnou a krvavou daní za talíř s masem. Upozorňují tak např. na chov slepic v nevyhovujících bateriových klecích, kde z nedostatku prostoru slepice nemůže roztáhnout ani křídla. Zobáky jsou jim zkracovány roztavenou kovovou čepelí, aby se zabránilo vzájemnému klování. Vedlejším produktem výroby vajec jsou miliony jednodenních kohoutků, nevhodných k dalšímu zpracování, kteří jsou proto zabíjeni udušením nebo zaživa rozemletí ve speciálním drtiči. Podobná situace je i ve

velkochovech prasat, kde jsou prasnice omezeny při lehaní a vstávání a nemají možnost se ani otočit. Vinou nepřirozeného a nepohodlného ustájení a špatné péče trpí zvířata řadou bolestivých chorob. Zvířata trpí stresem a úzkostí a za nějaký čas se u nich začnou projevovat znaky psychických poruch. Zvířata jsou nezdědka přepravovaná na velké vzdálenosti, kdy musí i po několik dní snášet ještě horší podmínky než v chovech. Při nakládání a vynakládání jsou zvířata poháněna ranami tyčí, holí či elektrickými šoky. Stejná surovost čeká na zvířata i na jatkách. Jen malá část zvířat je chována v malochovech, kde zvířata nejsou vystavena takovým zásahům do svých přirozených životních návyků. Avšak vegani a vegeteráni i zde kritizují nutnost zabít zvíře (Food not bombs Brno, 2013 b).

Fakt, že bezmasá strava je opravdovou alternativou dokazuje dle veganů to, že i Světová zdravotní organizace (WHO) ji označuje za plnohodnotný způsob výživy člověka. Vegané tvrdí, že z rostlinné stravy lze získat veškeré látky potřebné k životu, pokud je strava pestrá a vyvážená (Food not boombs Brno, 2013b). Vegeteráni mají nižší index tělesné hmotnosti (BMI), nižší množství cholesterolu v krvi. Trpí nižším rizikem kardiovaskulárních chorob, obezity, cukrovky, hypertenze a některých druhů rakoviny. Nicméně bezmasá strava je spojená také s určitými zdravotními riziky, je známo, že odstraněním veškerých živočišných produktů ze stravy vede k určitým nutričním nedostatkům, jedná se zejména o vitamín B12, D, vápník, omega – 3 mastných kyselin (Mađry, 2012: 209 – 210).

Vegetariánství či veganství však k samotné nápravě současného stavu nestačí. Pokud je život závislý na dovozu geneticky modifikované sóji, tropického ovoce, kakaa a kávy z Ameriky či rýže z Asie je pro přírodu stejnou zátěží jako život běžného konzumenta. Řešení tedy vidí v podpoře ekologických způsobů zemědělství orientovaných na tradiční místní plodiny nevyužívající průmyslových hnojiv a pesticidů a v podpoře malých a středních biozemědělců (Food not bombs Brno, 2013b).

4.2.5 Guerilla Gardening

Guerilla gardening velice výstižně představují slovenské internetové stránky tohoto hnutí: *Guerilla gardening je mezinárodní hnutí, které svoji činností, tedy sázením květin, rostlin a zkulturnováním zanedbané půdy či zdevastovaných lokalit ve městě vytváří nový angažovaný a estetický pohled na tyto prostory. Aktivisté tímto způsobem nejen, že upozorňují na úbytek zeleně, rozšiřující se výstavbu na úkor přírodních složek města či vytrácení se barev ze společného životního prostoru, ale svojí aktivitou změny tohoto stavu i přímo realizují. Tuto činnost přitom symbolicky vykonávají bez povolení majitele takto upravovaného pozemku“* (Guerilla Gardening – Slovensko, 2013).

V roce 1973, kdy se poprvé objevil pojem *guerilla gardening* v souvislosti s newyorskou skupinou *Green Guerilla*, si tento pojem vzalo do úst mnoho organizací k prosazení svých politických zájmů. May Day Protest uskutečněný v londýně roku 2000 je jeden z nejvýznamnějších protestů, kdy se několik tisíc aktivistů pokusilo přeměnit park a před budovou parlamentu vysázeli kvetoucí zahrádku s cílem odstranění kapitalismu. Akce byla rozpuštěna poté, když se jednomu z aktivistů povedlo položit na hlavu sochy Winstona Churchilla organické „číro“. Původní filozofie *guerilla gardeningu* mířila k opravdové guerille, proti pojetí vlastnického práva a k protestu proti zastavění krajiny. Avšak od roku 2000 se spíše prosazuje nenápadný, recesistický *guerilla gardening*, jako tichý protest a zároveň jako noční zábava (Boček, 2009: 36).

Guerilla gardening je ideálně propojen s freeganismem, kdy se zahrádkáři snaží své okolí zkrásnit a freegani zužitečnit co do výnosu potravin. Průsečíkem obou snah je sázení zeleniny a ovocných stromků na veřejných místech. Pečování o zasazené rostliny přináší, tedy i užitek ve formě plodů ovoce či zeleniny. Toto spojení je však dáno i historicky. V mnoha městech Spojených států se od konce 19. století několikrát uplatnila iniciativa *Vacant Lot Cultivation* (zvelebení prázdných pozemků), kdy si místní občané mohli a měli pěstovat potraviny na veřejném pozemku. To se událo při krizích v letech 1890 a 1930 a při obou světových válkách. Došlo tak k šikovnému využití politické

angažovanosti typické pro státy USA. *Guerilla gardening* je ve Spojených státech dodnes intenzivně propojený s politickými názory (Boček, 2009: 36 – 37). Je překvapivé, že v České republice, která se příliš nevyznačuje aktivní občanskou společností se vyskytuje poměrně velké množství lidí, kteří se hlásí ke *guerilla gardeningu*. Co se počtu výsadek týče, na čele jsou zahraniční velkoměsta jako Londýn, Melbourne nebo New York, sdružená kolem webových stránek lokální komunity, ale lze podotknout, že počet a nadšení Čechů ochotných se angažovat jsou každopádně slibné s tím, že u nás jde spíše o příjemnou recesi s dobrým koncem (Boček, 2009: 36).

V Praze je *guerilla gardening* neorganizovaná aktivita, při které lidé většinou znají jen několik dalších zahradníků, a to často jen prostřednictvím internetu. To je také hlavní důvod, že se mezi partyzánskými zahradníky vyskytují různé přístupy a metody. Někteří se orientují jen na jednorázové akce, jiní se o zrekultivované místo starají dlouhodobě. Každá skupinka nebo zahradník se také liší v tom, jak velký záhonek vysadí, někteří zahradníci za sebou nechávají celé záhony, jiní osází jen několik rostlinek. *Guerilla gardening* je tak pro někoho jen potěšením na odpoledne, pro druhé třeba i dobrodružným nočním zásahem. *Guerilla gardening* se liší i ve významu, zatímco pro některé je jejich aktivita uměním ve veřejném prostoru, pro jiné má politický podtext (Ekolist, 2010).

Přes fakt, že *guerilla gardening* je nelegální, lze dle Ekologického právního servisu tvrdit, že pokud při *guerilla gardeningu* nedojde k vysazování nepůvodních nebo invazivních druhů, s největší pravděpodobností nehrozí tvůrci zahrádek zásadní právní postih. „Spíše se může stát, že nespokojený vlastník pozemku rostliny odstraní, případně bude požadovat úhradu nákladů na jejich odstranění nebo další vzniklé škody“. Avšak ve zvláště závažných případech poškození majetku nelze vyloučit právní postih či pokutu (Ekologický právní servis, 2013).

Magistráty největších měst *guerilla gardening* sice nedoporučují, ale ani neodsuzují. Podle slov Jiřího Hromádky, specialisty investic městské zeleně pražského magistrátu je *guerilla gardening* inspirativní aktivita, která funguje v mnoha zemích světa

a že její funkčnost a přínos pro společnost a veřejný prostor záleží zejména na lidech, kteří ji v dané zemi zastupují. Mohou pak vzniknout dvě možnosti jeho přijetí a to buď příkladným obohacím a zpestřením veřejného prostoru, nebo naopak jeho bezmyšlenkovou destrukcí. Andrea Vojkovská z Magistrátu města Ostravy vidí alternativu ve spolupráci občanů s místními samosprávami na údržbě veřejné zeleně. Tato spolupráce bezproblémově funguje v západní Evropě. Je tak umožněno na základě předem stanovených podmínek dobrovolným spolkům občanů sázet a následně pečovat o veřejná místa v blízkosti jejich bydliště. Sami čeští partyzánští zahradníci také uvádí spíše pozitivní zkušenosti jak s úředníky, tak i s veřejností (Ekolist, 2010).

4.2.6 Výměnný obchod a sdílení zboží

Další důležitý aspekt freeganství je sdílení zboží, služeb, znalostí, dovedností nebo například jízdnic kol (Kouřil, 2009: 4). Výměna a sdílení zboží jsou prostředky jak zboží děle a efektivně využívat. Freegané kromě organizované výměny zboží přes webové portály, pořádají setkání, v rámci, kterých si vyměňují již nepotřebné zboží. Barterová výměna dobře zapadá do filozofie freeganů, protože nejen zvyšuje užitnou hodnotu směňovaných předmětů, ale i napomáhá vytvářet komunitu se vzájemným sdílením hodnot. Pokud tedy účastníci využívají barter, mohou vyměnit věc, která pro ně má již velice nízkou užitnou hodnotu a směnit ji za zboží, které jim přinese vyšší mezní užitek, aniž by za toto zboží museli platit a podporovat tento systém. Prodlužováním životnosti zboží, tak i snižují množství zbytečně vyhozeného odpadu. Freegané dále věří, že barterový obchod inspiruje účastníky k oslovování dalších lidí, místo toho, aby věci, které potřebují nakupovali (Moré, 2011: 51).

Vyměňování nepotřebných, použitých či nalezených věcí všeho myslitelného druhu v posledních letech výrazně podpořil internet, kde fungují stránky jako *Really Really Free Markets*, *Craigslist* a *Freecycle*. Na stránkách *Freecycle* se vytvořila největší environmentální komunita na světě, sdružující šest milionů členů z 85 zemí. Podle odhadů

si zde lidé mezi sebou vymění každý den 600 tun zboží. S šířením těchto výměn a barterových obchodů lze do budoucna očekávat méně vyhadzovaného zboží (Kouřil, 2009: 4).

4.3 Recepce freeganismu z pozice majoritní společnosti

Vzhledem k tomu, že se strategie, které freegané využívají často vymykají konvenčním představám většinové společnosti, pokusíme se najít odpověď na otázku jaké je vůbec vnímání a hodnocení filozofie freeganů a jejich postupů mainstreamovou společností. Z provedeného výzkumu vychází, že jednání freeganů, motivace a jejich víra vytváří extrémní emoce a hodnocení mezi spotřebiteli. Pohled spotřebitelů na identitu freeganů může být reprezentován třemi různými archetypy. Archetyp „hrdina“ je formován pozitivními hodnoceními freeganů jako odvážnými prostředníky sociální změny, kteří vytvářejí naději a vizi. Respondenti, kteří podporují takové pozitivní hodnocení věří, že freegani jsou obdivuhodní, slušní a inspirující. Snaží se ve světě prosadit změnu, chránit životní prostředí a pomáhat vytvořit „lepší“ budoucnost. Někteří respondenti Freeganismus dokonce přirovnávají k náboženství, protože freegani uplatňují vzájemné sdílení, velkorysost a hodně se obětují, aby pomohli světu, přírodě, a „dalším“ (Pentina – Amos, 2011: 1773 – 1774).

Opačný názor na freeganismus je archetyp „vagabund“, který považuje freegany za líné jedince se životní stylem vybírání popelnic. Zastánci tohoto názoru se domnívají, že postupy freeganů vytvoří línou společnost, jsou neetické a nezákonné a pouze přispívají k problémům světa. Racionalizují a ospravedlňují své chování a pouze se dopouštějí porušování zákona, přenášení nemocí, porušování vlastnických práv a snaží se získat věci zdarma. Tito respondenti vyjadřují hněv vůči freeganům a uvádějí, že jsou závislí na kapitalistickém systému, protože mohou existovat pouze, pokud jiní jsou účastníci tržní ekonomiky, protože nemůžou existovat bez odpadu. Dále freegany charakterizují jako vyšinuté, zoufalé, vykořeněné, extrémistické a parazitující. I zde je přítomna analogie s

náboženstvím, ale s negativními konotacemi jako je fanatismus. Další charakterizace mluví o úniku z reality, rebelii jako motivaci pro činnosti freeganů, snaze být jiný, touze po pozornosti a snaze o únik z reálného světa (Pentina – Amos, 2011: 1774).

Poslední funkcionální archetyp charakterizuje freeganismus jako skupinu jejíž funkční společenská role je konzumovat odpad. Tento pohled poskytuje freeganům autenticitu skrz jejich motivaci vytvořit rovnováhu ve společnosti, kde se zbytečně plýtvá. Freeganismus je tak reakcí na dnešní západní hodnoty, očekávaná reakce na to, co se děje ve světě, freegani jsou považováni za nezbytnost pro naše životní prostředí. Tyto tři jasně odlišitelné prototypy Freeganismu zrcadlí rozpor mezi ideologií rozvoje sociálního hnutí a jednotlivých postupů motivovaných osobními důvody a cíli. Zdá se, že archetyp Hrdina a Vagabund odrážejí běžné reakce na radikální filozofii a ideologii freeganismu, zatímco Funkcionální archetyp projevuje hodnocení trhu zprostředkovaného antikonzumními postupy a motivacemi (Pentina – Amos, 2011: 1774).

Strategie, která upoutává největší pozornost veřejnosti a médií je bezesporu *diving dumpster*. Tato strategie pomáhá vytvářet společnou identitu freeganů a patří k jedné z taktik využívaných k vytvoření nezávislé existence na ekonomice kapitalistického systému (Barnard, 2011: 423). Tuto strategii uplatňuje drtivá většina aktivistů, přestože jakýkoliv přímý kontakt s odpadem způsobuje společenskou stigmatizaci. Vybírání jídla z popelnic je společensky nepřijatelné, protože praktiky spojené s jídlem jsou úzce vázány na kulturní identitu a jsou velice odolné vůči všem změnám. S odporem k jídlu z popelnic se lze setkat i u lidí, kteří přijdou s odpadem do styku v rámci svého zaměstnání, či dokonce u lidí jako jsou bezdomovci, kteří jsou nuceni jej využívat. Freegani si jsou tohoto stigmatu vědomi. Důvod proč tuto aktivitu přesto vykonávají je spatřován ve snaze veřejně prezentovat způsoby chování, které jsou v souladu se zásadami členů a dále ve snaze apelovat na veřejnost (Barnard, 2011: 426 – 427).

5. RELEVANCE FREEGANISMU

5.1 Konzumní kultura

Konzumní kultura formuje naše spotřební návyky a náš životní styl. Odolnost vůči spotřebě tak není snadná, odmítnutí nákupu některých produktů může být často emocionálně i finančně nákladné. Navíc spotřeba poskytuje komfort, splňuje fyzické potřeby a nakonec díky rozmanitosti zboží a služeb, z kterých lze vybírat, přispívá k vytváření osobní identity. Lidé, kteří odmítají dominantní kulturu jež je závislá na tržní ekonomice založené na materialismu a spotřebitelských výdajích, odkazují se k dvěma hlavním tématům. Prvním tématem je život v nekontrolovaném světě, který především klade důraz na současné ekologické problémy a sociální nerovnosti. Druhým tématem je emocionální samota, která souvisí se spotřebitelskou závislostí a anonymitou. Obě tato témata jsou založena na dvou argumentacích, a to na argumentaci vykořisťující spotřeby, který představuje spotřebu využívající přírodních zdrojů a sociálních nerovností a na argumentaci pozičního konzumerismu, kdy je spotřeba uskutečňována zejména z důvodu sociální integrace (Cherrier, 2009: 182 – 183) .

Příznivci antikonzumní kultury vnímají spotřebu, jako proces, kdy se společnost řízeně odpoutává od přírody a vesmír využívá jen pro svoje vlastní účely. Poukazují na rizika průmyslové nadprodukce pro životní prostředí. Kromě rizika nepředvídatelného a nevyčísitelného nebezpečí globální spotřební kultury, anti-spotřebitelské diskurzy tvrdí, že globální spotřeba vytváří sociální nerovnosti, ničí jednotlivé kultury a postupně všechny hodnoty redukuje na globální společnost „Coca Coly a hamburgeru“. Z místního spotřebitele se stává masový konzument, který svojí spotřebou posiluje nekontrolovatelné nadnárodní výrobce (Cherrier, 2009: 182 – 183).

Naproti tomu k základní ideovým představám a koncepcí vyspělých zemí patří k řešení tíživých ekologických problémů další ekonomický růst (tedy ještě větší produkce). Vzniká tak paradox, kdy má ekonomický růst vyřešit problémy životního prostředí, které vznikly z dosavadního ekonomického růstu. Ekonomický růst je také

vnímán jako řešení nerovností, kdy díky růstu vytvořený přebytek uspokojí i ty nejchudší ve společnosti. Což je zpochybňováno tím, že trh věrně reprodukuje existující sociální nerovnosti. Důkazem nerovné distribuce tak jsou dnes velice bohaté země, kde přes toto velké bohatství žije řada velice chudých obyvatel. Ekonomický růst je vnímán i jako vylepšení situace chudých v celosvětovém měřítku jako je řešení bídy zemí třetího světa (Keller, 1995: 14 – 15). Avšak samotný ekonomický růst automaticky nedokáže redukovat chudobu a v situaci, kdy dochází k rostoucímu soupeření mezi bohatými a chudými o postupně mizející přírodní zdroje, není vyšší spotřeba bohatých udržitelným řešením (Keller, 1995: 20).

Rozvoj spotřebitelské kultury je na úkor smysluplnějšího života. Spotřebitelská kultura vede k chování obsedantní spotřeby, která se vztahuje k pocitu emocionální samoty. Výrobci využívají různé strategie při uvádění na trh, aby přiměli lidi koupit věci, které nepotřebují. Získávání „zbytečných“ materiálních předmětů je popisováno jako návykové chování. Závislost na akumulaci věcí se objevuje u životního stylu většiny populace. Lidé chtějí vlastnit tyto věci, protože jim nabízí komfort a něco hmatatelného v děsivém a prázdném světě. Závislost na spotřebě je tak reakcí na život v "prázdném světě", spotřebitelé zoufale konzumují věci, které nejsou potřebné, aby se cítili lépe a šťastně, přestože s tím souvisejí problémy s penězi, emoční narušení s blízkými nebo nezdravé chování (Cherrier, 2009: 184).

Vykořisťující spotřeba odkazuje k sociálním nerovnostem a k vyčerpání přírodních zdrojů. Zde je kritika spotřeby namířena především k výrobcům a podnikatelům než ke spotřebitelům. Výrobci a podnikatelé jsou vnímáni jako „optimalizátoři“ nákladů, využívající dostupných přírodních a společenských zdrojů bez ohledu na životní prostředí nebo společenské povědomí. Obchodní domy nebo nákupní centra jsou prezentována jako subjekty, které vyčerpávají přírodní zdroje a vytváří odpady a sociální nerovnosti. Určitou reflexí konzumní kultury a kódu je politický konzumerismus. Politický konzumerismus je životním postojem odolávající vykořisťující spotřebě, zabývá se otázkami nerovnosti a útlaku produkovanými konzumní společností. Politický konzumerismus (někdy známý jako etický konzumerismus či spotřebitelský

aktivismus) tvrdí, že individuální spotřebitelská volba je prodchnuta s politickým přesvědčením, etikou a dalšími principy. Při uplatňování politického konzumerismu spotřebitelé využívají své spotřební chování jako formu občanské angažovanosti a prostředek stimulace sociální změny (Neilson – Paxton, 2010: 5). Politický konzumerismus je smysluplná forma občanské angažovanosti a na rozdíl od jiných forem občanské angažovanosti, které jsou spíše jen příležitostné, umožňuje každodenním spotřebitelským chováním rozhodnout o úspěchu či selhání jednotlivých podniků či celých odvětví. Aktivisté politického konzumerismu si jsou velmi dobře vědomi své síly na trhu. Například bojkot, je preferovaný spotřebiteli jako trest pro konkrétní podniky za společensky neodpovědné chování. Naopak koupí výrobků jen od určitých firem spotřebitelé mohou vyjádřit podporu a přízeň k jejich firemní politice. Spotřebitelské volby jen některých výrobců a produktů mohou změnit institucionální či tržní postupy. Mezi kritéria politického konzumerismu při rozhodování o koupi výrobku patří politická, etická, ekologická, náboženská či sociální kritéria. Politický konzumerismus se snaží rozbít iluzi, že spotřebitelské aktivity nemají vliv na sociální a životní prostředí, dále vyjadřuje myšlenku, že každé individuální chování může ovlivnit svět, ve kterém žijeme (Neilson – Paxton, 2010 : 7).

Thorsteina Veblen vysvětluje spotřebitelské chování pojmem „okázalá spotřeba“. Okázalá spotřeba je spotřeba, která nezabezpečuje základní životní potřeby, ale členům společnosti dodává úctu k sobě samým. Pokud spotřebitelé nedosahují určitého stupně bohatství, u svých soukmenovců se mohou těšit jen malé vážnosti a tak i sebeúcty, neboť podstatou sebeúcty je to jaké mínění o nás mají lidé kolem nás. Touha po bohatství nemůže být z logiky věci nikdy uspokojená v každém jednotlivém případě a zřejmě se nedá předpokládat ani uspokojení touhy v průměru nebo nějak všeobecně. Žádné všeobecné zvýšení blahobytu společnosti nemůže přiblížit uspokojení potřeby, jejíž základ spočívá v touze každého předčít všechny ostatní v hromadění statků. Pokud by bylo pohnutkou k hromadění statků pouze vůle k zajištění nezbytných životních prostředků či fyzické pohodlí mohli by být v určitém výrobním stupni ekonomické potřeby společnosti vyřešeny. Avšak pokud je boj o bohatství v podstatě dostihem za

úctyhodností vyplývající z prestižního srovnávání, je nemožné se přiblížit nějakému konečnému výsledku (Veblen, 1999: 30 – 31).

Spotřební chování vyplývá ze systému kódů, které systematicky diktuje život spotřebitelů. Konzumním životním stylem se průměrný člověk snaží kopírovat jiné, kteří mají vyšší sociální status a jsou více respektováni. Spotřebitelé hledají svoji identitu prostřednictvím spotřeby, vzhledu a sociálním působením. Přijímají sociální očekávání a v souladu s viditelnými kulturními kategoriemi vytvořenými médii, módními a reklamními vzory. Avšak kopírování životní stylu ostatních neposkytuje trvalé sebevědomí, ale pouze poskytuje iluzi útěku z anonymity života. Neposkytuje obdiv či slávu a pocit samoty přetrvává, protože v tom není žádný opravdový význam (Cherrier, 2009: 187). Bourdieu, tvrdí, že kultura vždy utváří habitus lidí a jejich jednání či porozumění je kulturou dané. Pokud tedy lidé žijí v konzumní kultuře, nemohou být uplatňovány odlišné strategie než je toto tvarování. Lze tak pochybovat o schopnosti spotřebitele, aby se sám osvobodil a rozvíjel reflexivní odstup od tohoto hospodářského kódu uznání (Arnould, 2007 :100).

Jiný pohled ke konzumerismu zaujímá Francouzský filozof Gilles Lipovetsky, který tvrdí, že výše popsaná spotřeba k dosažení úctyhodnosti se v rámci doby změnila a nastala nová historická epocha tzv. hyperkonzumerismu hnaného vpřed odinstitucionalizovanou logikou subjektivity a emocí. Spotřebitelé stále více chtějí věci k životu, a ne k předvádění, při nákupu jde stále méně o to, aby se dalo najevo jisté společenské postavení a jde především o dosažení uspokojení po emocionální i tělesné stránce, v oblasti smyslů i estetiky, osobních vztahů i zdravého životního stylu, hry i rozptýlení. Zboží již tedy nefunguje jako stavovský symbol a má především sloužit konkrétnímu člověku. Od věcí již v první řadě neočekáváme, aby nás odlišily od ostatních, nýbrž aby nám zajistily větší nezávislost a mobilitu, působivé dojmy a zážitky, kvalitnější život, trvalé mládí a zdraví. Společenská diferenciací samozřejmě hraje stále svoji roli, nicméně představuje dnes již jen jednu z mnoha možných motivací, jejichž celkový souhrn se řídí úsilím o soukromé blaho (Lipovetsky, 2007: 46 – 47).

Konzumní dynamika dnes pramení z úsilí o soukromé blaho, z optimalizace našich tělesných schopností a osobních vztahů, z ideálu zdraví bez hranic a z dobývání zcela osobních existenčních prostorů. Touha po komerčních novinkách je dána čistě z důvodu jejich subjektivního, funkčního, a emocionálního prospěchu, který přináší. Tradice, náboženství či politika se ustavování stabilní osobní identity stále více zřikají a oproštěné funkce se ujímá spotřeba. Ve své honbě za věcmi a zábavou se *homo consumeric* vědomě či nevědomě snaží najít hmatatelnou, byť třeba povrchní odpověď na věčnou otázku: kdo jsem? Hyperkonzumerismus se vyznačuje novým emocionálním svazkem mezi jednotlivci a pořizovaným zbožím, nastoluje se primát zážitku a společenský i individuální význam konzumentské sféry se mění způsobem, který souvisí s dnešním vyhrocováním individualismu (Lipovetsky, 2007: 48 – 52).

Alternativní pohled na konzumerismus představuje frankfurtská škola. Dle Marcuseho lze potřeby rozlišovat na pravé a nepravé. „*Nepravé jsou ty, které individuu ukládají partikulární společenské síly, mající zájem o jeho potlačení: ty potřeby, které zvětšují dřinu, agresivitu, bídu a nespravedlnost*“ (Marcuse, 1991: 34). Ačkoliv jejich uspokojování může být pro individuum radostné, neměl by to být kýžený stav, neboť slouží k tomu, aby omezoval schopnosti poznávat nedostatky celku. Do kategorie nepravých potřeb například patří činnosti jako uvolňování se v souhlase s reklamou, těšení se či oddávání se stejným činnostem jako druzí, konzumování, nenávidění a milování toho, co nenávidí a milují druzí. Tyto potřeby jsou determinovány vnějšími silami, nad nimiž jedinec nemá kontrolu. V zájmu šťastnějšího jedince a všech ostatních, jejichž bída je cenou za toto uspokojení je nutné odstranění těchto represivních potřeb. Vitální potřeby jako je obživa, odívání a bydlení mají jediný neomezený nárok na uspokojování. Na otázku, co jsou pravé a co nepravé potřeby by měla odpovědět sama individua, která však mohou být indoktrinovaná a manipulovaná a jejich odpověď nelze považovat za jejich vlastní (Marcuse, 1991: 34).

Pro rozvinuté industriální společnosti je příznačné, že aktivně potlačují potřeby, které touží po osvobození. Naopak sociální kontrola si vynucuje rostoucí potřebu výroby a spotřeby zbytečných věcí a potřebu otupující práce, která ve skutečnosti není nutná.

System nám nabízí klamavé svobody jako volnou soutěž při předepsaných cenách, svobodný tisk, který je sám sobě cenzorem, svobodnou volbu mezi značkovým zbožím. „*V podmínkách nadvlády represivního celku lze svobodu přeměnit v mohutný nástroj ovládnutí*“ (Marcuse, 1991: 36). Svobodná volba v široké rozmanitosti zboží a služeb, neznamena žádnou svobodu, pokud udržují kontrolu nad životem námahy, strachu a odcizení (Marcuse, 1991: 36). Technické vymoženosti a jejich účinnost jsou vnímány jako ztělesnění rozumu prospěšné všem sociálním skupinám a zájmům a to tak, že každý rozpor se jeví jako zcela iracionální. Sociální kontrola byla natolik zvnitřněna, že jakýkoliv protest či odmítání spolupráce se jeví jako neurotické a bezmocné (Marcuse, 1991: 37).

Ekonomická racionalizace prostupuje všemi odvětvími, včetně kultury. Kino a rozhlas se již nemusí vydávat za umění, nejsou nic jiného než obchod, což využívají jako ideologii, která má legitimovat brak, který produkují. Technika kulturního průmyslu vede ke standardizaci a sériové výrobě a již obětovala to, co se mělo odlišovat od logiky společenského systému. Kulturní průmysl dnes slouží ekonomicky nejsilnějším, k ovládnutí a získávání moci nad společností. Kulturní monopoly jsou vůči nejvýznamnějším sektorům průmyslu, ocelářství, naftářství, elektroprůmyslu a chemie slabé a na nich závislé, proto se musí snažit, aby učinily zadost těmto skutečným držitelům moci (Adorno – Horkheimer, 2009: 123 – 125).

Reklama, indoktrinace, veřejné relace a plánovitý odbyt zboží již neznamena neproduktivní dodatečné náklady, ale část základních výrobních nákladů. Pokud má být účinná produkce společensky nutného plýtvání, vyžaduje neustálou racionalizaci, tedy bezohledného používání pokrokových technik a vědy. „*Zvyšující se životní standard je tedy téměř nezbytným, vedlejším produktem politicky manipulovatelné industriální společnosti, znamená překonání určitého stupně zaostalosti*“ (Marcuse, 1991: 61). Zvyšující produktivita práce dovoluje neustále větší spotřebu a zvýšenou rozmanitost výroby, což snižuje užitnou hodnotu svobody. Pokud je ovládnutý život, životem pohodlným, není pak žádný důvod naléhat na sebeurčení. Což je racionální a materiální základ pro sjednocení protikladů a pro jednorozměrné politické chování. Poté jsou

potlačovány transcendingící politické síly ve společnosti, kvalitativní změna se jeví možná pouze zvenčí. Abstraktní ideje tak jsou pro společnost pouze těžce představitelné jako alternativa státu blahobytu (Marcuse, 1991: 61 – 62).

5.2 Snaha freeganismu nahradit konzumerismus alternativním kódem

Jak zvyše uvedeného textu vyplývá freegané vychází z naprosto odlišných idejí, než mainstreamová společnost. Jejich život je založen na minimální spoluúčasti na systému tržní ekonomiky a na minimální spotřebě zdrojů, na životě v komunitách, velkorysosti, na sociálním zájmu, svobodě a kooperaci. Společnost založená na konzumní spotřebě poměřuje úspěch zejména podle materiálních statků a to bez ohledu na to, jak byl majetek získán. Lidé jsou motivováni k neustálé soutěži, což často vede k frustraci, pokud nedosahují na stejnou pozici či majetek jako jejich okolí. Bezohledná soutěživost pak vede k morální apatii, nezájmu o blízké, sociálním či ekologickým dopadům.

Freegané k nahrazení konzumního kódu využívají více strategií. Konzumní kód je u drtivé většiny spotřebitelů nevědomě internalizován a jedna z mála možností, jak je přimět k zamyšlení nad svým spotřebním chováním a jeho důsledky je nabídnout alternativu. Snížení množství pořizovaného zboží pouze na uspokojení základních životních potřeb a trávení svého času v zaměstnání pro život pouze v nezbytně dlouhé době nám nabízí možnost si uvědomit, zda je pro nás lepší život v luxusně zařízeném novém a velkém domě s pracovní dobou, kdy se domů jezdíme pouze vyspat, přičemž jsme vystaveny mnoha stresovým tlakům a náš život je mnohdy hodnotově vyprázdněn, než skromnější život spolusdílený se svými blízkými a smysluplně využívaný pro svůj a komunitární rozvoj. Pro vytváření a využívání alternativního kódu je nutné vytvářet společenství v rámci kterého lze interagovat se stejně smýšlejícími lidmi, kteří nepodléhají tlakům konzumní kultury a mohou si vyjadřovat uznání nezávislé na množství majetku, který vlastní. Freegané integrují podobně smýšlející lidi pomocí

vytváření společné identity a pomocí sociálních sítí, které ovšem zároveň upozorňují na určité rozpory mezi proklamovanou filozofií freeganů a jejího skutečného uplatňování.

Strategie, která je bezesporu pro mainstreamovou společnost nejkontroverznější je *dumpster diving*, který bourá společenské tabu jíst odpad. Narušuje častou představu, že ke „snížení se“ k prohrabávání se v kontejneru může člověka přimět pouze špatná sociální situace. *Dumpster diving* tak nejen výrazným způsobem upozorňuje na freeganismus a jeho filozofii, ale i narušuje představu, že úspěšní lidé vlastní nejmodernější a značkové zboží a že úspěch je odvozen pouze od materiálních hodnot. Zejména, pokud jedinci s vysokou sociální pozicí spojenou například s prestižním povoláním uskutečňují *dumpster diving* narušují toto spotřební klišé. Pokud bychom předpokládali, že spotřební chování je uskutečňované na základě Veblenovi okázalé spotřeby, *dumpster diving* toto spotřební chování narušuje. Okázalá spotřeba je tak z perspektivy freeganismu vnímána jako zbytečná spotřeba, která je nezodpovědná, dlouhodobě neudržitelná a má spoustu negativních konsekvencí. Sami freegané nemusí díky *dumpster divingu* koupit zboží podporovat a popohánět současný ekonomický systém, což jim umožňuje uspokojovat pravé potřeby, o kterých mluví Marcuse v rámci frankfurtské školy.

Squatting patří k jedné ze strategií freeganů, avšak je strategií i odlišných subkultur odmítající kapitalismus či skupin ocitajících se ve špatné sociální situaci. Se squaty je tak uskutečněno spousta rozdílných zkušeností. Squat narušující veřejný pořádek jako je rušení nočního klidu, drobné krádeže, užívání drog nijak neoslovuje veřejnost, naopak squateři obývající tento squat jsou vnímáni v negativním slova smyslu a často jsou označováni jako lidé co nechtějí pracovat, přivlastňují si cizí majetek a jsou obtěžujícím elementem pro své okolí. Případně ve squatu vyskytující se drogy zcela odporují proklamované filozofii freeganů, neboť jsou produktem nelegálního trhu v rámci něhož jsou porušována lidská práva a páčány zločiny. Pokud ovšem squat funguje dle squaterů proklamovaných principů, upozorňuje na paradox, že na jedné straně chátrají nemovitosti, o které majitelé neprojevují zájem a na druhé straně jsou sociálně slabí lidé, pro které je dnes bydlení téměř nedostupná záležitost. Squaterům se tak alespoň dočasně daří obydlováním opuštěných nemovitostí snižovat sociální nerovnosti mezi nejchudšími a

bohatými, které jsou často ve vyspělých státech alarmující. Vytvářením komunity a kulturních alternativ squat umožňuje žít smysluplnější život nezávislý na konzumní kultuře a společenských tlaků. Alternativní kultura tak může vytvářet hodnoty nezávislé na masové kultuře, která se jak tvrdí frankfurtská škola často mění v nehodnotný komerční brak, který má pouze přinášet zisk a sloužit bohatým k ovládnutí a získávání moci nad společností.

Food not bombs zejména upozorňuje na sociální nerovnosti a enormní státní náklady na zbrojení. Podobně jako *dumpster diving* svými praktiky mění vžité normy západních společností napadnutím představy o hygieně a o etickém spotřebitelském chování. Rozdáváním přebytků jídla sociálně nejslabším Food not bombs snižuje největší sociální nerovnosti a špatnou redistribuci zdrojů. Dále vytváří komunitární prostor mezi veřejností a soukromým sektorem. Food not bombs tak vytváří komunitu v rámci, které jsou sdíleny stejné hodnoty a je posilovaná identita nezávislá na konzumní kultuře. Významný prvek je i to, že uvařenou polévku jí všichni společně bez rozdílu toho, zda se jedná o bezdomovce či organizátora, daří se pak o určité narušení spotřebních stereotypů a zdůrazňuje to základní etický princip, že všichni jsme si rovni, bez ohledu na fakt kolik vlastníme ať již potřebného či naprosto zbytečného majetku.

Guerilla gardening je strategie, u které freegané nejsou žádným způsobem závislí na kapitalistickém systému, upozorňují na mizení zeleně z veřejného prostoru, což svojí činností mohou úspěšně měnit a zároveň z této činnosti získávat ovoce či zeleninu, aniž by jí museli nakupovat a tím podporovat současný ekonomický systém. Aktivistům tak *guerilla gardening* umožňuje využívat svůj čas smysluplným způsobem a osvobozuje je od závislosti na kapitalistickém systému. Veganství zase osvobozuje freegany od závislosti na trhu produkovaném masem a živočišných produktech. Vegané upozorňují na krutosti spojené s chovem zvířat ve velkochovech, ale zároveň i odmítají koupit maso od menších bio-chovatelů, protože jsou přesvědčeny, že samotná nutnost zabít zvíře je špatná. Praktiky samotných freeganů se v rámci konzumace živočišných produktů a masa liší, někteří odmítají jíst pouze maso. Jiní masem nepohrdnou pokud je nalezeno v rámci *dumpster divingu* a stejně tak by přišlo nazmar. Veganství tak odkazuje k etické spotřebě,

avšak pokud není doplněno jinými strategiemi feeganů a maso je nahrazeno dováženou sójou a tropickým ovocem, pro přírodu je jídelníček vegana stejně zatěžující, jako u člověka, který maso konzumuje.

Výměnný obchod a sdílení zboží prodlužuje životnost zboží, aktivisté využíváním staršího zboží narušují logiku spotřebního chování, kdy je nutné mít vždy vše co nejnovější a nejmodernější. Nepodléhají tedy tlakům trhu a marketingu, kteří se snaží o co nejkratší životnost výrobků a snaží se tlačit na spotřebitele, aby neustále zboží vyměňovali za nové. Na závěr lze podotknout, že všechny strategie uplatňované freegany se snaží ať už více či méně úspěšně zcela odstranit konzumní kód a nahradit jej na tomto systému nezávislým životem. Politický konzumerismus jako „etická spotřeba“ je tak pro freegany nedostatečný, protože stále podporuje tržní a konzumní logiku a kód, jenom do něj vnáší kritičtější prvek vzhledem k výrobcům a výrobkům.

6. ZÁVĚR

Freegané využívají mnoha strategií, kterými se snaží o vytváření vlastní identity a nahrazení spotřebního chování alternativním kódem. K těmto strategiím patří *dumpster diving*, Food not Bombs, squatting, *guerilla gardening*, barter, veganství. Každá z těchto strategií má své opodstatnění a je v sounáležitosti s filozofií freeganismu. Mezi freegany jsou aktivisté od tvrdého jádra, kteří jednotlivé strategie naplňují do krajnosti, až po aktivisty, kteří naplňují částečně jen některé strategie. Jednou z nejkontroverznějších a nejvíce uplatňovaných strategií je *dumpster diving*, který narušuje spotřební stereotyp, že jíst odpad je pouze nutné zlo pro nejchudší. Freegané často čelí kritice, že ačkoliv rádi kritizují současný systém a vymezují se vůči němu, využívají nalezené zboží v rámci *dumpster divingu*, což je známka závislosti na produktech vyprodukovaných tímto systémem. Freegané na tuto kritiku oponují s tvrzením, že dokud tento systém funguje nezbyvá jim nic jiného, než v rámci tohoto systému přežít, ale s co nejmenšími důsledky pro své okolí. Freegané jsou majoritní společností vnímáni velice rozdílně od

inspirativních a obětavých jedinců s vizí „lepšího světa“ až po vagabundy, kteří se jen poflakují a žijí z práce jiných.

Spotřební chování je dané konzumní kulturou, kterou si spotřebitelé v průběhu svého života zcela internalizovali. Konzumní kultura je vysvětlována snahou spotřebitelů zastínit svoji emocionální samotu hmotným majetkem. Thorstein Veblen přichází s pojmem okázalá spotřeba, která prezentuje snahu o zvýšení své vážnosti a sebeúcty, spotřeba tedy již dávno nenaplňuje pouze základní životní potřeby, ale má prezentovat společenské postavení. Konzumním způsobem života se spotřebitelé často snaží pouze kopírovat jiné, kteří mají vyšší sociální status. Konzumní kulturu dále rozvíjí frankfurtská škola, která rozděluje potřeby na pravé a nepravé, přičemž potřeby nepravé jsou pouze potřeby, které jsou jedinci ukládány vnějšími silami a nenaplňují skutečné hodnoty a potřeby.

Freeganismus svojí filozofií narušuje spotřební stereotypy, odmítáním pořízování zbytečných věcí, tedy těch, které nenaplňují základní biologické potřeby a ochotou pracovat jen nezbytně nutnou dobu, freegané upozorňují na skutečné hodnoty spojené s vlastním rozvojem a spolusdílením života se svými nejbližšími. Lze říci, že jednotlivé strategie uplatňované freegany umožňují zaujmout odlišné chování a postoje, než které představuje dominantní spotřební společnost. Freeganismus, tak dokáže reflektovat západní kritické hnutí, například squatting umožňuje vytvářet vlastní na systému nezávislou alternativní kulturu, která není motivovaná ziskem a jak tvrdí frankfurtská škola, snahou mocných po ovládnutí druhých. *Dumpster diving* a barter zase umožňují neúčastnit se systému nakupování neustále nového zboží, tak jak nás k tomu nabádá marketing výrobců a obchodních řetězců, aktivisté se těmito prostředky vymaňují z neustálé potřeby nakupování zbytečných nebo jen předražených věcí, aby si udrželi svůj společenský status, čímž reflektují jak Veblenovu okázalou spotřebu, tak zároveň nepravé potřeby, definované frankfurtskou školou jako potřeby, které jsou determinovány vnějšími silami a ne skutečnými potřebami. Freeganismus a jeho strategie tedy nabízí na svět jiný pohled, než často fatalistický názor, že jedinec nemůže nic změnit a jediná

možnost je se systému podřídit, u *guerilla gardeningu* je nejlépe vidět, že každé jedincem zkrášlené místo může zlepšit bezprostřední okolí a tak i kvalitu života.

Dle mého názoru je freeganismus relevantní hnutí, které reflektuje nedostatky současného ekonomického systému, v rámci něhož dochází k paradoxním situacím, kdy bohatí pro udržení svého vysokého společenského statusu vynakládají horentní částky za luxusní zboží, přičemž na druhé straně světa umírají děti na podvýživu či endemické choroby. Konzumní kultura tak často vede k určité sebestřednosti, egoismu, povrchnosti a opomíjí hodnoty lidského života a společenské soudržnosti. Ačkoliv nemusíme plně souhlasit se všemi uplatňovanými strategiemi, freeganismus nás nutí přemýšlet nad naším způsobem života a nedostatky současného systému, což obohacuje naše myšlení i demokracii. Jednotlivé strategie, které freegané využívají k nahrazení spotřebního kódu mají společnou snahu o co nejmenší využívání současného systému a to se v rámci těchto strategií víceméně daří. Nakonec stojí za pozornost fakt, že přes důležitost tohoto hnutí, která je v zahraničí reflektovaná mnoha výzkumy, v českém prostředí není tomuto tématu věnována dostatečná pozornost a neexistuje k němu ani žádný ucelený výzkum, kromě několika málo dílčích výzkumů.

7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Adorno, T. – Horkheimer, M.: 2009. *Dialektika osvícenství*. Oikoymenh: Praha.

Arnould, E., J.: 2007. Should Consumer Citizens Escape the Market? *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 611 (5), s. 96 – 111.

Barnard, A.: 2011. Waving the Banana at Capitalism: Political Theater and Social Movement Strategy among New York's 'Freegan' Dumpster Divers. *Ethnography*. 12 (4), s. 419 – 444.

Boček, J.: 2009. Ktož jsú boží zahradníci. *Sedmá generace*. 18 (2), s. 36 – 37.

Bourdieu, P.: 1998. *Teorie jednání*. Karolinum: Praha.

- Černý, F.: 2002. Stručné dějiny squattingu. *Přítomnost*. 2002 (zima), s. 53 – 55.
- Edwards, F. – Mercer, D.: 2007. Gleaning from Gluttony: An Australian Youth Subculture Confronts the Ethics of Waste. *Australian Geographer*. 38 (3), s. 279 – 296.
- Goffman, A.: 2005. Sociologie. Argo: Praha.
- Gross, J.: 2009. Capitalism and Its Discontents: Back to the Lander and Freegan Foodways in Rural Oregon. *Food and Foodways*. 17 (2), s. 57 – 79.
- Cherry, E.: 2006. Veganism as a Cultural Movement: *A Relational Approach*. *Social Movement studies*. 5 (2), s. 155 – 170.
- Cherrier, H.: 2009. Anti – Consumption Discourses and Consumer – Resistant Identities. *Journal of Business Research*. 62 (2) s. 181 – 190.
- Keller, J.: 1995. *Až na dno blahobytu*. Hnutí Duha: Brno.
- Kouřil, V.: 2009. Být freeganem neboli Nevaž se, odvaž se. *Sedmá generace*. 18 (1), s. 3 – 11.
- Lipovetsky, G.: 2007. Paradoxní štěstí. *Esej o hyperkonzumní společnosti*. Prostor: Praha.
- Mądry, E. – Lisowska, A. – Grebowiec, P. – Wajkowiak, J.: 2012. The Impact of vegan Diet on B-12 status in Healthy Omnivores: Five – Year Prospective study. *Acta Scientiarum polonorum*. 11 (2), s. 209 – 213.
- Marcuse, H.: 1991. *Jednorozměrný člověk*. Naše vojsko: Praha.
- Merton, R., K.: 2000. *Studie ze sociologické teorie*. Sociologické nakladatelství: Praha.
- Moré, V., C.: 2011. Dumpster Dinners: An Ethnographic Study of Freeganism. *The Journal for Undergraduate Ethnography*. 1 (Spring), s. 43 – 55.
- Neilson, L., A. – Paxton, P.: 2010. Social Capital and Political Consumerism: A multilevel Analysis. *Social problems*. 57 (1), s. 5 – 24.
- Pentina, I. – Amos, C.: 2011. The Freegan Phenomenon: Anti – Consumption or Consumer Resistance? *European Journal of Marketing*. 45 (11/12), s. 1768 – 1778.
- PEŠICOVÁ, J.: 2001. Squat - fungující alternativa?. *Národopisná revue*. 11 (3), s. 149 – 156.

Rabušic, L. – Mareš, P.: 1996. Je česká společnost anomická? *Sociologický časopis*. 32 (2), s. 175 – 187.

Růžička, M – Vašát, P: 2011. Základní koncepty Pierra Bourdieu: pole – kapitál – habitus. *AntropoWebzin*. 2011 (2), s. 129 – 133.

Růžička, V.: 2006. *Squaty a jejich revoluční tendence*. Triton: Praha.

Smolík, J.: 2010. *Subkultury mládeže. Uvedení do problematiky*. Grada Publishing: Praha.

Thomas, S.: 2010. Do Freegans Commit Theft? *Legal studies*. 30 (1), s. 98 – 125.

Visinger, R.: 2008. Úvahy o squaterství z pohledu práva evropských zemí. *Právní rozhledy*. 16 (16), s. 583 – 596.

Veblen, T.: 1999. *Teorie zahálčivé třídy*. Sociologické nakladatelství: Praha.

Internetové zdroje

Ekolist.cz, 2010. Partyzánský způsob zahradničení. Dostupné na: <http://ekolist.cz/cz/zelena-domacnost/rady-a-navody/guerilla-gardening-partyzansky-zpusob-mestskeho-zahradniceni>, 31.3.2013.

Ekologický právní servis, 2013. Rizika partyzánských zahrádek. Dostupné na: <http://www.eps.cz/poradna/kategorie/ochrana-prirody-a-krajiny-ochrana-lesa-a-pudy/rada/rizika-partyzanskych-zahradek-g>, 31.3.2013.

FAO – Organizace OSN pro výživu a zemědělství, 2006. Livestock a major threat to environment. Remedies urgently needed. Dostupné na: <http://www.fao.org/newsroom/en/news/2006/1000448/>, 25.4.2013.

Freegan.info, 2008a. What is a freegan? Dostupné na: <http://freegan.info/>, 10.3.2013.

Freegan.info, 2008b. Freegan philosophy. Dostupné na: <http://freegan.info/what-is-a-freegan/freegan-philosophy/>, 13. 4. 2013.

Guerilla gardening – Slovensko, 2013. Guerilla Gardening na Slovensku. Dostupné na: <http://www.guerillagardening.estranky.sk/>, 23.4.2013.

Squat.net – mezinárodní alternativně – informační server, 2009. Text info letáčku. Dostupné na: <http://praha.squat.net/?cat=4>, 15.3.2013.

Food not Bombs, 2009a. Principy. Dostupné na: <http://www.food-not-bombs.cz/principy>, 5.4.2013.

Food not Bombs, 2009b. Co je to food not bombs. Dostupné na: <http://www.food-not-bombs.cz/co-je-food-not-bombs>, 15.3.2013.

Food not Bombs – video, 2009c. Dostupné z: http://media.csaf.cz/content/Video/-food_not_bombs/FNB_Praha/, 16. 4. 2013.

Food not Bombs Brno, 2013a. Zastavme obchod se smrtí. Dostupné na: <http://jmz.ecn.cz/anti.html>, 18. 4. 2013.

Food not Bombs Brno, 2013b. Jídlo bez krutosti Dostupné na: <http://jmz.ecn.cz/zvirata.html>, 13. 4. 2013.

Vegan.cz, 2009. Přejít na veganskou stravu znamená stát se součástí řešení. Dostupné na: <http://vegan.web-stranky.cz/redakce/Prejit-na-veganskou-stravu-znamená-stat-se-soucasti-reseni-P14132.html>, 15. 4. 2013.

8. RESUMÉ

My bachelor's thesis is aimed at the phenomenon of freeganism. The role, impact and philosophy of this subculture is characterized in the thesis. Furthermore, I focused on the matter how freeganism delimits dominant society and consumer habits and which strategies it uses to create its own identity. The thesis deals with consumer culture and western critical movements and compares consumer behaviour with an alternative code. The outcome of the thesis is the response to the question how the particular strategies, that freegans use, replace consumer behaviour with the alternative code and how these strategies accomplish the ideas of western critical movements.